

Presoje vplivov na okolje podpirajo, ne pa zavirajo gospodarstva

mag. Senka Šifkovič Vrbica, PIC

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Kako se okolje varuje?

Narava in okolje sta osnova in pogoj našega življenja – človek je odvisni del narave. Narava in njeni ekosistemi so globalni in neodvisni. Človek se zato pri svojem ravnanju zamejuje in prilagaja naravnim ciklom.

Ne gre samo za varovanje/ohranjanje – gre za obnovitev – pri Naravi smo si ustvarili velik dolg.

Kako se torej varstvo okolja/narave zgodi?

- odnos ljudi do narave - miselnost
- strateške presoje vplivov planov in programov na okolje/naravo (prostorsko načrtovanje!)
- presoje vplivov predpisov na okolje
- presoje vplivov posegov/projektov/gradenj na okolje/naravo
- čezmejne presoje
- okoljevarstvena dovoljenja – parametri dovoljenega onesnaževanja

Del teh presoj je tudi presoja vplivov na podnebje.

Kdo varuje okolje in zakaj?

K varovanju okolja/narave moramo vsi prispevati – skozi svoj način življenja in delovanja.

Država:

- zagotavlja zakonske mehanizme, da uresničuje ustavno pravico do zdravega življenjskega okolja.
- vendar usklajuje in skrbi za uresničevanje mnogih družbenih interesov – glas teh interesov so različne družbene skupine. Narava pa nima svojega glasu, “The fish cannot go to court”.
- (kratkoročna) politika na oblasti težko naslavlja (dolgoročne) okoljske probleme – demokratični deficit, ki ga pokrivajo okoljske organizacije, skupine in posamezniki.

Javnost:

- Aarhuška konvencija omogoča javnosti in nevladnim organizacijam, da zastopajo interese narave in okolja.
- Pri pravnem zastopanju okolja in narave gre tako za drugačen tip “stranke”, gre za varovanje nečesa skupnega, kar nima svoji interesov – je pa naš skupni interes, da se ohranja. (lokalno in globalno).

Kdo lahko nastopa v postopkih?

Fizične in pravne osebe, ki so prizadete v svojih pravicah in nevladne organizacije, ki jim država prizna, da delujejo v javnem interesu – v določenih postopkih se šteje, da imajo pravni interes.

Kaj so nevladne organizacije (NVO) v javnem interesu:

- organizacije različnih statusnih oblik (društvo, (zasebni) zavodi, ustanove,..), ki ustrezajo opredelitvi Zakona o nevladnih organizacijah;
- če je njihovo delovanje na določenih področjih presega interese njenih ustanoviteljev oz. njenih članov in če je splošno koristno – država podeli status delovanja v javnem interesu;
- NVO mora biti neodvisna, delovati dve leti in izkazovati pomembnejše dosežke;
- vsaki dve leti morajo poročati o svojih dejavnostih v javnem interesu, da ohranjajo status.

V različnih postopkih imajo pravice NVO s statusom v javnem interesu na področju ohranjanja narave, varstva okolja, urejanja prostora (med 70 in 80 takih NVO).

Vloga podjetij

Evropska okoljska agencija v letnih poročilih o stanju okolja:

Da bi omogočili preobrazbo, bo potrebno sodelovanje vseh vladnih področij in ravni ter koriščenje ambicioznosti, ustvarjalnosti in moči državljanov, podjetij in skupnosti.

Dosedanji način proizvodnje in potrošnje (način življenja) bo potrebno spremeniti.

Direktiva (2014/95/EU in 2013/34/EU) o nefinančnem poročanju terja (NFRD) terja dvig družbene odgovornosti gospodarskih družb. Obveznost tistih, ki imajo več kot 500 zaposlenih morajo z letnim poročilom oddati tudi nefinančno poročilo - informacije o okoljskih, socialnih in kadrovskih prizadevanjih in spoštovanju človekovih pravic ter zadevah v zvezi z bojem proti korupciji in podkupovanju. V slovenski pravni red je direktiva prenešana v Zakon o gospodarskih družbah (predvsem 70c. člen). Za izvajanje direktive je EK izdala tudi več priročnikov, od teh zadnji v letu 2019 priročnik o poročanju glede informacij, povezanih s podnebjem.

Čim prejšnja in čim bolj ambiciozna prilagoditev stanju okolja je in bo znamenje odličnosti. To omogočijo presoje vplivov na okolje (ki jih vse pogosteje zahtevajo tudi banke).

Presoje vplivov na podnebje?

Vemo koliko ekvivalenta CO₂ še lahko izpustimo v podnebje do ogretja 1,5/2°C.

IPCC posebno poročilo poročilo o 1,5°C – desetletje do 2030 je ključno.

UN Emission Gap report: razkorak med tem, kaj bi bilo potrebno in kaj delamo se povečuje.

Carbon clock - <https://www.mcc-berlin.net/en/research/co2-budget.html>.

Ko danes načrtujemo naša jutrišnja ravnanja (programi, posegi, ravnanja), moramo skrbeti, da:

- prispevajo k zmanjševanju emisij toplogrednih plinov;
- Iščemo na naravi temelječe rešitve (nature based solutions) - izkoristimo moč same narave;
- Iščemo rešitve, ki hkrati tudi sanirajo problem upada biodiverzitete;
- tudi sicer nimajo negativnih vplivov na naravo, okolje in zdravje.

To ni več samo stvar okoljskega sektorja, ampak celotne države/družbe.

Strateška presoja vplivov (CPVO)

Je zagotavljanje/preverjanje vključevanja okoljskih vidikov v pripravljane in sprejemanje načrtov in programov, da se v njih udejanja načelo trajnostnega razvoja in preventive. Vključuje tudi morebitno čezmejno presojo.

Temelje za postopke strateške presoje predstavljajo predvsem:

- Konvencija o čezmejni presoji vplivov na okolje – posebej Kijevski protokol o strateški presoji vplivov planov;
- Direktiva 2001/42/ES o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje (SEA – strategic environmental assessment);
- Zakon o varstvu okolja (40. do 48. člen) – celovita presoja vplivov na okolje (CPVO),
- Zakon o ohranjanju narave – presoja sprejemljivosti, ki se vključi v CPVO (na podlagi Habitatne direktive).

V okviru presoje vplivov PLANOV se izvede tudi presoja na podnebne dejavnike, zato je CPVO trenutno najboljše orodje za vključevanje podnebne tematike v plane (“mainstreaming” podnebnih sprememb) na način, da se hkrati izboljšuje tudi stanje biotske raznovrstnosti).

CPVO mora biti tako zaželeno orodje za usmerjanje družbe v zeleno smer.

Kateri plani in programi?

V postopku priprave plana, programa, načrta ali drugega splošnega akta in njegovih sprememb:

- plani na podlagi zakona (urejanja prostora, upravljanja voda, gospodarjenja z gozdovi, ribištva, rudarstva, kmetijstva, energetike, industrije, prometa, ravnanja z odpadki in odpadnimi vodami, oskrbe prebivalstva s pitno vodo, telekomunikacij in turizma), ki so temelj za projekte, za katere je treba izvesti presojo vplivov projektov na okolje ali je potrebna presoja sprejemljivosti;
- in drugi plani, katerih izvedba lahko pomembno vpliva na okolje

je treba izvesti CPVO (postopek izvede Ministrstvo za okolje in prostor).

Pri pripravi plana:

- gre za presojo, kako bo plan vplival na podnebne spremembe, kako bodo podnebne spremembe vplivale na uresničevanje plana – upoštevati blaženje, prilagajanje, ranljivost.
- izhajati moramo iz najboljšega razpoložljivega znanja (znanstvene osnove) in sprejeti kompleksnost in negotovost ter razmišljati dolgoročno.
- podnebni (in drugi okoljski cilji) morajo biti vključeni v jedro programa (s cilji).

Ne gre več za to, ali so vplivi plana sprejemljivi ali ne – plan je lahko sprejemljiv le, če prispeva k doseganju podnebnih ciljev.

Postopek CPVO

- Pripravljalci plana morajo v zgodnji fazi priprave plana obvestiti MOP o pripravi;
- MOP presodi ali bo potrebno izvesti CPVO na podlagi Uredbe o merilih za ocenjevanje verjetnosti pomembnejših vplivov izvedbe plana, programa, načrta ali drugega splošnega akta in njegovih sprememb na okolje v postopku celovite presoje vplivov na okolje – odločitev se objavi na spletni strani MOP.
- Če se CPVO izvede pripravljavec plana angažira strokovnjake za pripravo okoljskega poročila v skladu z Uredbo o okoljskem poročilu in podrobnejšem postopku celovite presoje vplivov izvedbe planov na okolje.
- MOP prejeto okoljsko poročilo in plan pošlje pristojnim telesom za varstvo različnih delov narave, zdravja in kulturne dediščine, da podajo mnenje s svojega področja.
- MOP potem obvesti pripravljavca plana, da je poročilo (ne)ustrezno (dopolnitev), potem pa javno objavi osnutek plana in okoljskega poročila za 30 dni, ko javnost lahko daje pripombe.
- Pripravljavec plana preuči pripombe in pripravi končni plan in okoljsko poročilo - MOP izda odločbo o (ne)sprejemljivosti vplivov plana na okolje in jo objavi na svoji spletni strani.
- Pravna sredstva: če je pripravljavec plana ministrstvo odloči o pritožbi Vlada RS, če je pripravljavec občina, se lahko začne upravni spor. NVO (status narava) je na podlagi odločitve Upravnega sodišča pridobila status stranskega udeleženca; MOP je potem samo povabilo NVO v CPVO za NEPN.

CPVO v Sloveniji 2015-2019

- Večina planov, ki se predložijo MOP, so prostorski načrti (DPN, OPN ali OPPN) – od 1035 planov, je bilo teh 910, 92 je bilo gozdnogospodarskih in ribiško gojitvenih ter 33 drugih planov/programov.
- MOP se je praviloma odločil, da je potrebno izvesti CPVO za DPN, za slabo polovico OPN, za slabo desetino OPPN, za noben gozdnogospodarski in ribiško gojitveni načrt, ter za petino drugih načrtov (tudi NEPN);
- glede presoje vplivov na okolje po izvedenem CPVO je MOP, razen v dveh primerih, odločil, da so vplivi plana na okolje sprejemljivi.

Ugotovitve po 9 državah

- Presoja vplivov planov na podnebje je še vedno precej abstraktna tematika.
- Plani so presplošni, ni celostnega pristopa k planiranju – zgodnji vključitvi okoljskih strokovnjakov.
- Ni jasnega pregleda ciljev in stanja, podatkov ni dovolj, sploh glede dolgoročnih in kumulativnih učinkov.
- Na ravni držav ni močnih teles, pristojnih za podnebne spremembe, ekipe strokovnjakov se še formirajo.
- Pogosto se strateške presoje ne delajo za najvišjo raven planov – na nižji ravni so “brezzobi” instrument.
- Finančna odvisnost izdelovalcev od načrtovalcev – imajo manj vpliva na plan, presojajo plan, kot je.
- Presoja vplivov glede podnebnih dejavnikov je še vedno nejasna, ni dobrih metodoloških pripomočkov
Presoja vplivov glede prilagajanja je še posebej šibka – ni skupnih EU instrumentov.
- Lokalna raven se še ne zaveda dovolj pomembnosti vplivov (neprostorskih) planov na podnebne dejavnike.

Presoja vplivov na okolje (PVO)

PVO je postopek presoje dolgoročnih, kratkoročnih, posrednih ali neposrednih vplivov nameravanega posega v okolje na človeka, tla, vodo, zrak, biotsko raznovrstnost in naravne vrednote, podnebje in krajino, pa tudi na človekovo nepremično premoženje in kulturno dediščino, ter njihova medsebojna razmerja.

Vključuje tudi morebitni čezmejno presojo.

Direktiva (2011/92/EU in 2014/52/EU) o presoji vplivov nekaterih javnih in zasebnih projektov na okolje (EIA – environmental impact assessment)

Zakon o varstvu okolja (51. do 55. člen) in okoljevarstveno soglasje – OVS (57. do 65. člen)

Gradbeni zakon – integralni postopek (50. do 59. člen) – GD+OVS

Zakon o ohranjanju narave (po Habitatni direktivi) – presoja sprejemljivosti je del OVS.

Tri faze:

- predhodni postopek – ali je PVO treba izvesti (screening faza);
- predhodna informacija - kaj na j poročilo o vplivih na okolje obsega (vsebinjenje – scoping faza);
- presoja vplivov posega na okolje – prirpava poročila o vplivih na okolje.

PVO predhodni postopek

Kdaj je potrebno izvesti PVO se odloči v predhodnem postopku.

Za določene posege/objekte je PVO obvezna, za druge se presoja od primera do primera (pragovi).

O tem odloči ARSO (51a in 51b. člen ZVO-1) na podlagi Uredbe o posegih v okolje, za katere je potrebno izvesti presojo vplivov na okolje.

Če je za poseg potrebno pridobiti gradbeno dovoljenje ta predhodna odločitev pomeni:

- če PVO ni potreben gradbeno dovoljenje izda upravna enota
- če je PVO potreben (integralno) GD izda Ministrstvo za okolje in prostor.

Če za poseg ni potrebno pridobiti gradbenega dovoljenja izvede postopek PVO ARSO.

Stranke:

- nosilec nameravanega posega
- zoper negativno odločbo se lahko pritoži tudi NVO s statusom varstvo okolja (po odlčitvi SEU tudi prizadeti posameznik)
- Upravno sodišče 2020: NVO s statusom varstvo okolja je lahko tudi stranski udeleženec.

Postopek presoje – OVS oz. integralno GD

Nosilec nameravanega posega:

- lahko zaprosi (MOP/ARSO) za predhodno informacijo o obsegu in vsebini poročila o vplivih na okolje;
- angažira (in plača) strokovnjake za pripravo poročilo o vplivih na okolje;
- strokovnjaki pripravijo poročilo v skladu z Uredbo o vsebini poročila o vplivih nameravanega posega na okolje in načinu njegove priprave; glede presoje vplivo na podnebje že nekaj navodil.

MOP/ARSO:

- pošlje projekt in poročilo o vplivih na okolje pristojnim telesom določene dela okolja, zdravje,...;
- sledijo mnenja mnenjedajalcev in popravki;
- osnutek OVS ali integralnega GD ter poročilo o vplivih na okolje se javno objavi za 30 dni – javnost daje pripombe;
- vključijo se lahko drugi stranski udeleženci: prizadeti posamezniki iz vplivnega območja, NVO status okolje/narava (pritožba možna tudi brez sodelovanja), v integralnem postopku tudi civilne iniciative.

Ko se zaplete in da se ne bi zapletlo

Kdaj se zaplete?

Ko s stališča nosilca nameravanega posega na koncu postopka, ko je vložil že ogromno časa in denarja v projekt, za katerega je osnutek OVS ali integralnega GD že spisan

praviloma NVO s statusom okolje/narava priglasi kot stranski udeleženec ali vloži pravno sredstvo. Začnejo se sodni postopki (vodi jih Upravno sodišče). Nenaslovljeni konflikt se prenese v pravne postopke.

Rešitev:

- ✗ po liniji vzvodov moči ali prevzema rizika, da mogoče ne pride do te situacije;
- ✓ z zgodnjim vključevanjem javnosti: v zgodnji fazi, prilagojenim pristopom do različnih javnosti in deležnikov, načrt vključevanja javnosti (še preden se v projekt vloži veliko denarja), iskren namen, vzpostavitev zaupanja.

Hvala lepa!

Zagovorniki okolja

<http://zagovorniki-okolja.si/>